

A Zalai Könyvtári Információs Rendszer

Baranyai György

Az alábbiakban olvasható írás a zalaiai pályázati anyagának némileg cikkcsített változata, melyet az MKM közművelődési pályázatára nyújtottak be. A kéziratot szerkesztőségünk már májusban megkapta, de úgy gondoltuk, helyesebb, ha a közléssel megvárjuk az eredményhírdetést, és csak azután publikáljuk. E szám lapzártája után láttuk, hogy a szöveg időközben már megjelent a Zalai Könyvtári Levelező 1991. 1. számában. Az írás közlését továbbra is fontosnak tartjuk, mert azon túl, hogy mintának, módszertani anyagnak ajánlható, szeretnénk, ha minél több - hasonló helyzet elé kerülő, pályázati rutinnal még nem rendelkező - könyvtáros megismerné. (A szerk.)

A Zala megye városaiban működő közművelődési könyvtárak és a helyi könyvtárpártoló alapítványok (a zalaegerszegi, a nagykanizsai, a keszthelyi, a lenti, a zalaszentgróti és a letenyei) közösen vettek részt a Művelődési és Közoktatási Minisztérium 1991. évi közművelődési pályázatán a közhasználatú információszolgáltatások és új kommunikációs technikák társulások köz-könyvtári rendszerének a zalai mikrorégiók, városi közösségek javára történő fenntartása, bővítése, kiterjesztése és fejlesztése céljából.

Az előzmények

Az Alap-program a *Deák Ferenc Megyei Könyvtár* aktivitásából született, s 1990-ben terebélyesedett ki, amikor az öt legnagyobb zalai közkönyvtár (a DFMK, valamint a zalaegerszegi, a nagykanizsai, a keszthelyi és a lenti városi könyvtár) 50-50%-os megyei-városi fenntartói külön támogatásból ilyen célú számítógépekhez jutott. Az 1988-ban létesült *Zalaegerszegi Könyvtárpártoló Alapítvány* kb. 70%-os arányban finanszírozta a közben társulások viszonyba lépett „ötök” kedvezményes - többnyire az „egyvet veszünk, öt helyen történő szolgáltatási joggal” elvű - adatbázisvásárlásait. Az *IIF Programiroda* támogatásával a DFMK-ban 1990-ben létrejött regionális információs centrum finanszírozta ezen adatbázisok hasonlóképpen kedvezményes havi-negyedévi aktualizálási költségeit, gondoskodott a másik négy társult könyvtár munkatársainak ingyenes alapkiképzéséről és módszertani segítségéről is. A megye többi városában pedig se-

gítette létrehozni a helyi könyvtárpártoló alapítványokat.

1991-ben a nagyobb zalai közkönyvtárak olyan anyagi helyzetbe jutottak, hogy a gyűjteményépfítés belső arányainak súlyos megsértése nélkül önerőből aligha tudják fenntartani és tartalmi kínálatában tovább bővíteni e jól összehangolt közhasználatú információszolgáltatási potenciált. Az e téren a semmiből induló zalaszentgróti és letenyei városi könyvtárak nem tudnak bekapcsolódni az anyagilag is nagy előnyt nyújtó társulások jellegű *Zalai Könyvtári Információs Rendszerbe*. Mindezek ellensúlyozására a helyi könyvtárpártoló alapítványok e célra fordítható támogatása kevés. A többnyire még csak igen szerény anyagi eszközökkel rendelkező – ám annál ígéretesebb jövőjű – zalai könyvtárpártoló alapítványok a jövő évi folytatás vállalásával alapvetően ezért, s az alábbi, részletebben ismertetendő másik két cél elérése érdekében az általuk szponzorált megyei-városi könyvtárakkal összehangoltan vesznek részt a Művelődési és Közoktatási Minisztérium 1991. évi közművelődési pályázatán.

A pályázat* tárgyaként három célkitűzést fogalmaztunk meg:

1) A zalai mikrorégiók és városi közösségek javára a megye öt legnagyobb közkönyvtárában (Zalaegerszegen, Nagykanizsán, Keszthelyen, Lentiben) már üzemelő közhasználatú, ingyenesen igénybe vehető offline adatbázis-szolgáltatások fenntartása, a kínálat bővítése; mindezek bevezetése Zalaszentgróton és Letenyén (ez az ún. Alap-program);

2) Ezen információszolgáltatások nyílt rendszerű telefonvonalas online hozzáférhetőségének bevezetése és fenntartása (ez az ún. FÉLIX-A program);

3) A FÉLIX-A-program kiegészítése egy telefonvonalas, nyílt rendszerű online szolgáltatással, amelynek tartalma a helyi közkönyvtár saját kínálatának szétszóró tájékoztatása (ez az ún. FÉLIX-B program).

A Zalai Könyvtári Információs Rendszer adatbáziskínálata 1991 tavaszán:

- ▶ KARTOTÉK: hatályos magyar jogszabályok havi aktualizálású nyilvántartó rendszere (Igazságügyi Minisztérium)

- ▶ Alapítványok és társadalmi egyesületek hatályos joganyagának szövege a „floppy-jog” sorozat első részeként (NO-VORG Kft; a következő rész: Külföldi befektetők jogszabálygyűjteménye)
- ▶ PRESSDOK: hazai sajtófigyelő-rendszer havi aktualizálással (Országgyűlési Könyvtár)
- ▶ MSZHIR: érvényes magyar szabványok adatbázisa negyedévenkénti aktualizálással (Magyar Szabványügyi Hivatal)
- ▶ Munkavédelmi Adatbank - munkavédelmi szabványok, jogszabályok és munkaügyi jogszabályok - negyedévenkénti aktualizálással (Országos Munkavédelmi Tudományos Kutató Intézet)
- ▶ Floppy-újság közhasznú tudnivalókkal, havi aktualizálásban (Kulturális Informatikai és Innovációs Kft)
- ▶ A teljes IIF-menü (ingyenesen), amely arról tájékoztat, hogy az MTA-OMFB közreműködésével kifejlesztett K+F Információs Infrastruktúra Fejlesztési Program csomagkapcsolt hálózatában lévő 50-60 szakirodalmi adatbázis mit tartalmaz (ezen adatbázisok online lekérdezhetők X.25-ön a DFMK-ban, s telefonvonalon rövidesen több zalai városi könyvtárban is).

A Zalai Könyvtári Információs Rendszer egy-egy beszerzésű offline adatbáziskínálatán túlmenően, a Deák Ferenc Megyei Könyvtárnak további adatbázis-beszerzési, -épfítési és -szolgáltatási tervei is vannak az Alap-program keretében:

- TEXTAR adatbázisok bibliográfiai szolgáltatásai (azon jogosultság alapján, hogy a DFMK a Könyvtári Egyesülés tagintézménye),
- Zalai KSH-statisztika PC-n futtatható változata (KSH-ZALASZÁM együttműködésben)
- CD-ROM szolgáltatások beindítása.

A FÉLIX-A program

A FÉLIX-A program 1990-ben kidolgozott és az IIF Programiroda közreműködésével szakmailag megvitatott terve alapján az előbbieken említett adatbázisokat telefonvonalas modem gép-gép kapcsolatban online is hozzáférhetővé kívánjuk tenni a zalai mikrorégiók, városi közösségek erre felkészült munkahelyi-intézményi szín-

* A pályázati anyag egy példánya hozzáférhető az OSZK-KMK Könyvtartudományi Szakkönyvtárban. (A szerk.)

terei javára (praktikus megfontolásból az adott telefon-góckörzeten belüli felhasználókra számítva. Természetesen, e nyílt rendszerű szolgáltatás bármely telefon-díjkörzetből szabadon igénybe vehető, de használata helyi telefonköltséggel a legolcsóbb.) A leendő felhasználóknak - ha egyéb feladatokra használt számítógéppel rendelkeznek - már nem kell jelentősen beruházniuk ahhoz, hogy a nyílt rendszerű ingyenes szolgáltatásokat igénybe vegyék, viszont joggal reméljük, hogy a partnerek többsége a helyi könyvtárpártoló alapítványokhoz eljuttatott önkéntes adományaival viszonyozza a szolgáltatásokat. Hisszük, hogy ez a visszacsatoló pártolás képes lesz éltetni ezt a rendszert - ha sikerül megfelelő segítséggel beindítanunk azt.

A PC-gépre szánt felhasználói szoftvert mindenkinek ingyenesen adjuk. A HAYES-kompatibilis aszinkron modem olcsón beszerezhető. A lekérdezés egy modemes C 64-es géppel is megvalósítható, az ehhez szükséges felhasználói program ára mindössze 3-4 ezer forint.

A szolgáltatói oldal megteremtése már jóval költségesebb. Itt egy kizárólagosan e célra rendelt telefonfóvonal kell a modemes IBM PC AT-hez, amelyet a most készülő konvertáló program („Zalacom”) tesz alkalmassá arra, hogy a kémenylemezen tárolt s különböző programnyelven írt nem-grafikus adatbázisok online lekérdezhetők legyenek. E konvertáló program ára 70 ezer forint lesz (ÁFA-val és üzembe helyezési költséggel együtt). Próbaüzemelését júniusra tervezte a fejlesztő team s a társtulajdonos regionális információs centrum.

A vázolt képességekkel rendelkező FÉLIX-A program alkalmazása rövidesen nélkülözhetetlen lesz a számítógépes kommunális kommunikációban, mégpedig a szolgáltatási-tájékoztatási szféra legkülönbözőbb szektoraiban - tehát korántsem csak a nagyobb közkönyvtárakban működő számítógépes adatbázis-szolgáltatás telefonvonalas online kiterjesztésére való; jöhet innen, a Zalai Könyvtári Információs Rendszerből, mint referenciahelyről kiindulva terjed majd el az a szolgáltatás. Az önkormányzatok, azok vállalkozói irodái, egészségügyi centrumok, művelődési intézmények, idegenforgalmi irodák, ügynökségek, raktáráruházak stb. már most, s a közeljövőben még inkább építenek-karbantartanak olyan adatbázisokat, amelyek nemcsak saját belső használatra, de ügyfélkörük tájékoztatására, kiszolgálására, s üzleti kapcsolataik ilyen úton-módon is

történő kiterjesztésére valók. A javarészt helyi telefontarifával használható, tömegesen és olcsón elterjeszhető nyílt rendszerű online adatbázis-szolgáltatásokhoz mind ez ideig valójában nem volt meg a reális lehetőség (s igény), hiszen a FÉLIX-A program csak idén születik meg. A világ fejlettebb részén ilyen célokra használt, jóval korszerűbb rendszerek, hardver és szoftver együttesek nekünk még túl drágák ahhoz, hogy jelentősebb hazai elterjedésükkel a közeli jövőben számolni lehessen.

A FÉLIX-B program

A FÉLIX-B program az előbbinek hasznos kiegészítője: e telefonvonalas, nyílt rendszerű ingyenes online szolgáltatásnak tartalma a helyi közművelődési könyvtár folyamatosan karbantartott, rendszeresen aktualizált szétsugárzó tájékoztatása. A FÉLIX-B alkalmazása mindazoknak ajánlható, akik nyílt hozzáférésű, ingyenes, online szétsugárzó tájékoztatást kívánnak végezni (városi önkormányzatok, művelődési központok, rendezvényirodák stb.).

A FÉLIX-B program lehetséges szolgáltatásai könyvtári alkalmazás esetén:

- ▶ **Hírek:** a könyvtár a rendszerben tetszőleges híreket, közleményeket, közérdekű információkat helyezhet el, ezeket témakörökbe rendezheti, a napi aktualitásokat napi ajánlatként külön is feltüntetheti. Ha egy tematikus hírhez kapcsolódóan olyan bővebb anyag is rendelkezésre áll, amelyet a könyvtár szabadon a felhasználók rendelkezésére kíván bocsátani, ez elhelyezhető egy adatállományban, amely a hírhez rendelhető. A hír olvasásakor a felhasználók az ilyen állományokat ingyen lekérhetik saját számítógépükre.
- ▶ **Levelezés:** a szolgáltatás a könyvtár és ügyfelei között számítógépes levelezésre ad lehetőséget.
- ▶ **Szabad szoftverek:** a könyvtár a rendszerben elhelyezhet szabad terjesztésű szoftvereket, amelyeket a szolgáltatás használói telefonon keresztül, X modem állományátviteli protokollal ingyen lekérhetnek saját számítógépükre.

A FÉLIX-B program vezető szoftvere (FRISS-COM) a nyár folyamán elkészült, ára 55 000 forint

(a szerzői jogdíjjal megegyező összeg). A szolgáltató-üzemeltető ugyanarról a telefonszámról működtetheti, amelyen a FÉLIX-A adatbázisai is lekérdezhettek. A felhasználó modernes PC-gépén egy szabad terjesztésű kommunikációs szoftver elegendő, ugyanaz használható itt is, mint az előző esetében.

A FÉLIX-A és a FÉLIX-B együttes használata jelentheti a vidék-Magyarország mikrorégióiban, városi közösségeiben azt az új kommunikációs technikát, amely a jelenlegi közép-kelet-európai viszonyaink közepette figyelemre méltó közbűlső megoldást nyújthat:

- általa a megyei-városi könyvtár adatbáziskínálata és szétsugárzó tájékoztatása behatol a primér felhasználói színterekre, (ezek közül külön is kiemelendők az adott városban lévő alsó-, közép- és felsőfokú oktatási intézmények, amelyek a helyi telefontarifán alapuló olcsó adatátviteli költséggel használhatják a helyi közművelődési könyvtár ingyenesen hozzáférhető online szolgáltatásait!)
- ez kölcsönhatóan serkenti a könyvtár hagyományosabb szolgáltatásainak céltudatosabb igénybevételét,
- gazdagítja a könyvtár társadalmi kapcsolatát, növeli annak anyagi-erkölcsi-társadalmi megbecsültségét,
- új minősítést kínálva, hitelesíti a helyi könyvtárpártoló alapítvány társadalmi tevékenységét, amelynek révén az jelentősebb mértékű szponzorálásra lesz képes,
- felkészíti a könyvtárat a létrejövő integrált könyvtári rendszer bevezetésére,
- s általában: az Alap-, valamint a FÉLIX-A és a FÉLIX-B program a széles körű elterjeszhetősége által egy újabb lépést jelent a jövő információs társadalmába vezető küzdelmes közép-kelet-európai úton, mert elősegíti a korszerűbb információs infrastruktúra és információs technikák befogadását és meghonosodását.

Végezetül

Ha a Művelődési és Köznevelési Minisztérium 1991. évi közművelődési pályázati támogatása - az érdekelt pályázó zalai megyei-városi könyvtárak intézményi bázisán alapulóan - az előadotkat a Zalai Könyvtári Információs Rendszerben

megvalósíthatóvá s 1992-ig éltethetővé teszi, attól kezdődően már a zalai városi könyvtárpártoló alapítványok vehetik át a szponzori stafétabotot: bízva a zalai társadalom visszacsatoló pártolásában, az addig gyűjtött alapítványi forrásból ők finanszírozzák tovább a folyamatot.

A Zalai Könyvtári Információs Rendszert hazánk többi megyéjében is bevezetésre ajánljuk. Az országos bevezetéshez e zalai pályázattal a know-how lényegében adott. (Költségvonzata ebből kiszámítható: a végösszeg kisebb, mint az 1991. évi közművelődési pályázati alap fele, s nem nagyobb, mint amivel egyik bankunk létrehozta a *Budapest Alapítványt.*) Az intézményhá-lózáti befogadási-megújulási készség szerte kialakulóban van (nemcsak a megrekedés aggodalma valós). E perdöntő időben már „csupán” a beindító központi forrásra és elhatározó akaratra várunk; legyen ebben ösztönző a „legnagyobb magyar” emlékezete.

Utóhang

1991 szeptemberétől Zalaegerszegen már működik a ZALACOM-FRISSCOM Könyvtári Szolgáltató és Információs Rendszer. A Deák Ferenc Megyei Könyvtár a helyi sajtóban, városi tv-ben ezzel a szlogennel népszerűsíti: Új szolgáltatásunkkal „házhoz megyünk”!

A ZALACOM-FRISSCOM rendszerből éjjelnappal ingyenes online szolgáltatást nyújtunk a (92)20-679-es számon, gép-gép kapcsolatban, s a nyílt rendszerű információs szolgáltatásért a hívó fél csupán a telefonköltséget fizeti. A hívás-lekérdezés HAYES-kompatibilis modemmel ellátott IBM PC-vel történhet. Ehhez a felhasználói szoftvert ingyen adjuk. (Ez telefonvonalon is letölthető, ha a felhasználó valamilyen kommunikációs szoftverrel - Procomm, Telecom, Bitcom stb. - már rendelkezik.) A rendszer beállításához a következő paramétereket kell beállítani: 2400 bps, paritás nincs, 8 bit, 1 stopbit. Segítség igényelhető a (92)12-533-as telefonon. - A szolgáltató gépről elérhető adatbázisok és egyéb információk: KARTOTÉK, PRESSDOK, MSZHIR, Munkavédelmi Adatbank, rövidesen a Céginfo, továbbá hírek, tájékoztatók, közlemények: az IIF-ből az IIF-mennü (azzal, hogy adatbázisai és egyéb szolgáltatásai nálunk X.25-ön elérhetők), egyes IIF-közlemények az ELF-ből válogatva, a DFMK saját közle-

ményei, később pedig a TEXTAR-ral épülő saját adatbázisok és beszerzendő szabadszoftverek. - A helyi oktatási intézmények mind teljesebb körű felhasználói bekapcsolódását kiváltképpen szorgalmazzuk és segítjük, s e könyvtári szolgáltatás bevezetését a hazai városi színtereken a potensebb közkönyvtáraknak messzemenően ajánljuk.

1991 novemberétől a nagykanizsai és a keszthelyi városi könyvtár is beindítja a ZALACOM-FRISSCOM rendszerű szolgáltatását, s így attól kezdve a három legnagyobb zalai városban üzemel a rendszer.

Pályázatunkra a Művelődési és Közoktatási Minisztériumtól az alábbi - sokszorosított levelű - választ kaptuk:

„Tisztelt Pályázó! Köszönjük, hogy résztvett az 1991. évi közművelődési pályázaton. Pályázatát a Művelődési és Közoktatási Miniszter által felkért kuratórium a rendelkezésre álló pénzből nem tudta támogatni. További jó munkát kívánunk. Budapest, 1991. július 15. Üdvözlettel Kovács Sándor fősztályvezető”

Merem remélni, hogy az ügyben nem ez a végső minisztériumi szó.

